

Creativiteit beurijdt: creatieve emancipatie en groei achter de tralies

Dr. G.H.P (Peer) van der Helm¹

Creativiteit emancipatie en groei achter tralies

Er komen steeds meer aanwijzingen dat het leefklimaat in de Justitiële Jeugdinrichting belangrijk is voor de ontwikkeling van de jongere en diens gedrag, maar ook voor recidivevermindering.

Overduidelijk is bijvoorbeeld door Spelman (2000) in 200 jaar Amerikaanse gevangenisgeschiedenis aangetoond dat alleen op kamer zitten (met een bijbel) niet leidt tot inkeer of gedragsverandering.

Het leefklimaat kan worden gedefinieerd door de factoren (Van der Helm, 2011) responsiviteit van medewerkers (contact), groei, sfeer (veiligheid, structuur en onderlinge verhoudingen) en repressie (negatief). Binnen het leefklimaat is **groei** een belangrijke factor omdat dit de intrinsieke motivatie van jongeren voor hun behandeling bevordert.

Groei gaat in het leefklimaat over ontwikkeling en zingeving. Dat is in binnen de muren van een JJI met alle beperkingen die er zijn niet gemakkelijk te realiseren (Van der Helm, 2011). Hopeloosheid, gebrek aan perspectief en gebrek aan ontwikkeling dragen niet alleen bij aan negatief gedrag in de instelling maar ook daarbuiten. Uit veel wetenschappelijk onderzoek blijkt dat groei bij kan dragen aan recidivevermindering. Daarom is het juist belangrijk om te focussen op groei, hoe beperkt soms ook.

¹ Peer van der Helm is lector residentiele jeugdzorg Hogeschool Leiden. Zie ook <https://www.hsleiden.nl/residentiele-jeugdzorg>. De tekeningen zijn gemaakt door De Beeldvormers tijdens workshops van Young in Prison NL in JJI Hartelborgt.

Breder begrip van groei: creativiteit stimuleert intrinsieke motivatie

Vaak denken we bij groei alleen aan school. Dat is ons inziens te beperkt. We onderscheiden naar Biesta, 2015 drie soorten groei: **kwalificerend** (bijvoorbeeld gericht op beroepsuitoefening), **socialiserend** (sociaal-emotionele groei) en **persoonlijkheidsontwikkeling** (eigen identiteit). Bij jongeren en jong-volwassenen in een JJI zien we vaak een disharmonisch profiel, waarbij met name de sociaal-emotionele en persoonlijkheidsontwikkeling achterloopt bij de cognitieve ontwikkeling (Smijters, Willemars, Kil, Kunstjes, Welten en Dijkema, 2012).

De behandeling op de leefgroep richt zich sterk op de sociaal-emotionele ontwikkeling van de jongeren. Voor de beleving van groei op dat terrein is het belangrijk dat jongeren begrijpen dat de leefgroep ook behandeling is en jongeren voorbereid op het functioneren in de maatschappij later. Dit besef bijbrengen kan eenvoudig door het stellen van haalbare doelen en het vieren van resultaat met de jongere. Op deze wijze krijgt hij inzicht in zijn sociaal-emotionele ontwikkeling. Jongeren geven in interviews vaak aan dat ze bijvoorbeeld blij zijn dat ze beter met hun agressie om hebben leren gaan.

Belang van de eigen keuze

De persoonlijkheidsontwikkeling verloopt ondermeer door het maken van eigen keuzes. Dat is binnen de muren niet altijd eenvoudig maar zou toch meer gestimuleerd kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld door middel van creativiteit (Smijters et al., 2012).

Bij het ontwikkelen van creativiteit gaat het niet zozeer om de groepsleider die de jongere vertelt hoe zich moet gedragen (sociaal-emotionele ontwikkeling) of de meester in de klas die de jongere iets 'leert' (kwalificerende ontwikkeling, Biesta, 2015 h.4). Dat bevordert voornamelijk de extrinsieke motivatie. Daarbij zijn er al keuzes

voor de jongere gemaakt.

Creativiteitsontwikkeling gebeurt vanuit de jongere zelf, hij moet (weer) leren eigen keuzes te maken, waar hij trots op kan zijn en wat zijn gevoel van uniek zijn stimuleert en hoop kan geven. Zoals een jongere dat zelf verwoordde: *'niet alleen maar klotigheid en criminaliteit in mijn leven'*.

Daarbij is het minder van belang op welke wijze in welke activiteit de jongere creativiteit uit, maar het keuze-element staat voorop waarbij de activiteit dient aan te sluiten bij de belevingswereld van de jongere en een zinvol karakter dient te hebben. Dat zinvolle karakter wordt door de jongere zelf gedefinieerd en heeft daarom een emancipatoir karakter (Biesta 2015, h5). Het versterken van eigen keuzes draagt bij aan de vrijheid van de jongere en daarmee voor minder afwijzing van de samenleving door hem (Van der Helm & Bekken 2016 in press). Daarbij hoort echter wel acceptatie van de jongere door de samenleving. Dat kan uitstekend geschieden in de context van een creatief proces dat zijn persoonlijkheidsontwikkeling stimuleert omdat creativiteit het uniek-zijn van de jongere stimuleert.

Dat is een belangrijke opdracht voor de JJI: wanneer we alleen de daden van de jongere veroordelen, maar niet de jongere zelf, laten we blijken dat de jongere 'er mag zijn'. Keuzes mag maken door middel van creatieve arbeid kan daarbij helpen en weer hoop geven.

Literatuur

Biesta, G. (2015). Het prachtige risico van onderwijs. Culemborg: Phronese

Helm, G.H.P. van der. (2011). *First do no harm*. Dissertation Vrije Universiteit Amsterdam.

Amsterdam: SWP

Spelman, W. (2000). What Recent Studies Do (and Don't) Tell Us About Imprisonment and Crime. *Crime and Justice*, 27, 419-439.

Smijters, H. & Kil, J., Kunstjes, H., Welten, J., Willemars, G. en Dijkema, P., (2012) *Dans-bewegingstherapie in de Justitiële Jeugdinrichtingen en Gesloten Jeugdzorg Resultaten van praktijkgericht onderzoek*. Utrecht: Kenvak: Kenvak publishers.